

گزارش وضعیت برنج کشور

وبررسی ضایعات تولید شالیکویها (باتأکید بر مرحله شالیکویی)*

مهندس نصرت اله گودرزی^۱

- درسال ۷۸ براساس برآورد ستاد پشتیبانی برنامه تنظیم بازار با احتساب مصرف سرانه ۴۰ کیلو گرم، کل نیاز کشور به برنج ۲۵۰۰ هزار تن برآورد شده است. طبق پیش بینی وزارت کشاورزی درسال (۷۸)، ۱۸۰۰ هزارتن نیاز کشور از تولید داخل تأمین و ۸۰۰ هزارتن نیز از طریق واردات تأمین می گردد که درمجموع ۲۶۰۰ هزارتن می باشد. مصرف سرانه برنج درایران و جهان درپیوست شماره (۱) طی سالهای ۷۹-۷۴ نشان داده شده است.
- تولید شلتوک درسالهای (۱۳۷۸ و ۱۳۷۹) ۲/۳۴ میلیون تن درایران بوده است که با احتساب ضریب راندمان ۶۳٪ تولید برنج سفید ۱۴۷۹/۲۴ هزارتن می باشد، عملکرد در هکتار در سالهای فوق برابر با ۴ تن بوده است. روند تولید برنج در کشورهای عمده تولید کننده طی سالهای ۲۰۰۰-۱۹۹۵ در پیوست شماره (۲) نشان داده شده است.
- شرایط بخش کشاورزی به صورتی است که برای تولید ۲۵۰۰ هزارتن برنج که نیاز کشور است آمادگی کافی و بستر مناسب را ندارد. ضمن اینکه در شرایط ایده آل تولید در کشور نیز میزان تولید داخلی ۱/۷۰۰ میلیون تن برآورد شده است که در این حالت با ۸۰۰ میلیون تن کسری برای مصرف روبرو هستیم.

* مقاله حاضر در آخرین دقایق تنظیم و نهایی نمودن مجموعه مقالات از طریق پست الکترونیکی به دستمان رسید بدلیل اهمیت موضوع و اطلاعات مندرج در این مقاله آنرا به همان نحو ارسال شده، در مجموعه مقالات اولین همایش علمی - کاربردی برنج منتشر کردیم. تحقیقات بحث های این مقاله می تواند سرفصل های خوبی پیرامون ظرفیت های موجود تولید، نیاز واردات و غیره باشد. دبیرخانه همایش

^۱ معاون برنامه ریزی سازمان گسترش خدمات بازرگانی

- در شمال کشور حدود ۴۵۰ هزار هکتار اراضی قابل کشت وجود دارد که این اراضی یک بار در سال بیشتر کشت نمی شوند اولین مشکل این زمینها مشکل زهکشی است، مشکل دوم تقسیم اراضی به قطعات بسیار کوچک به دلیل قانون ارث است. بنابراین اگر در اراضی فوق هر نوع برنج کشت کنیم و قیمت آن را نیز حدود ۱۰۰۰ تومان در نظر بگیریم باز هم تأمین نیاز یک خانواده ۶ یا ۸ نفره را بامشکل روبرو خواهد ساخت. مشکل سوم واریته های کشت است. در خریدهای اخیر سازمان گسترش شکستگی های بالای ۲۵ درصد مشاهده شده است که این برنجها با این میزان شکستگی قطعاً بازاری نخواهد داشت. مسئله دیگر استفاده از کود و سم است که می تواند در ضریب برداشت تأثیر جدی داشته باشد.

- سازمان گسترش خدمات بازرگانی به منظور تنظیم بازار و کسری تولید داخلی برای خرید برنج وارد بازارهای بین المللی از جمله تایلند، آرژانتین و اروگوئه می شود. برنج این کشورها باقیمت ۲۴۰ تا ۲۷۰ دلار وارد کشور می شود که اگر دلار را ۱۰۰۰ تومان نیز در نظر بگیریم واردات برنج از این کشورها کیلویی ۲۷۰ تومان می شود به طوریکه برنج مشابه آن در کشور ما در سطح خرده فروشی نزدیک به کیلویی ۱۰۰۰ تومان است. با این وضع چگونه می شود از این کالای استراتژیک استان حمایت کرد؟

- در آرژانتین از یک تن شلتوک ۵۶۰ کیلو گرم برنج سالم به علاوه ۱۲۰ کیلو گرم خرده برنج، جمعاً ۶۸۰ کیلو گرم برنج حاصل می شود که به نام برنج با حداکثر ۲۵ درصد خرده در بازار محلی آرژانتین به فروش می رسد، همچنین از یک تن شلتوک ۱۰۰ کیلو گرم سبوس حاصل می شود که خوراک بسیار قوی و مغزی برای دامداری ها می باشد و نیز ۲۲۰ کیلو گرم پوست برنج حاصل می شود که در مرغداریها در زیر پای مرغها استفاده می شود و پس از رشد کامل مرغ و روانه شدن مرغها به کشتارگاه پوست برنج به همراه فضولات مرغها به عنوان کود آلی برای کشاورزی مصرف می شود که هر کدام سود آوری خاص خود را دارد.

- در صورت احداث شالیکویبهای مدرن میزان ضایعات برنج در مرحله شالیکوبی با برآورد خوش بینانه حدود ۲ درصد کاهش خواهد یافت به طوریکه با این درصد از کاهش ضایعات شاهد افزایش تولید و ارزش اضافی خواهیم شد. اگر این اعتبار ایجاد شده از میزان واردات کسر شود و در جهت جلب مشارکت و سرمایه گذاری در احداث شالیکویبهای مدرن مورد بهره برداری قرار گیرد. دریک برنامه بلند مدت ما شاهد تغییر اساسی در ساختار صنایع تبدیلی برنج (شالیکویبها) خواهیم بود.
- اقدام در زمینه احداث شالیکویبهای بزرگ به جای شالیکویبهای سنتی با ضایعات بالا مستلزم مشارکت تمامی دستگاههای مربوط از جمله وزارت بازرگانی - وزارت جهاد کشاورزی - وزارت صنایع و معادن، سیستم بانکی - سازمان ثبت اسناد و املاک و ... خواهد بود، اگر این امر تحقق یابد می توان شاهد افزایش درآمد کشاورزان، شالیکویبها و رفاه بیشتر آنان بود و در اقتصاد ملی نیز اثرات خود را با توسعه و کاهش واردات نشان خواهد داد.
- با توجه به پائین بودن ضریب تبدیل شلتوک به برنج در ایران نسبت به اغلب نقاط جهان لازم است با ایجاد تشکلهای صنفی در زمینه احداث شالیکویبهای بزرگ با فن آوری مدرن از طریق سرمایه گذاری و جلب مشارکتهای مردمی امکانات لازم فراهم شود در صورت ایجاد تشکلهای صنفی می توان همه ساله درصدی از اعتبارات واردات برنج را به تغییر زیر ساختهای کشاورزی و صنعتی برنج اختصاص داد و در مقابل عملکرد در هکتار برنج و کاهش ضایعات مراحل تولید به ویژه در زمینه شالیکویبها به همان مقدار از واردات برنج کاست.
- از دیگر فعالیتهایی که علاوه بر تجهیز شالیکویبها و ایجاد تشکلهای صنفی برای احداث کارخانه های بزرگ شالیکوبی توصیه می شود، بررسی فاکتورهای ناظر بر جایگزینی واردات برنج قهوه ای به صورت فله (وحتی شلتوک) است که استفاده از ظرفیتهای خالی صنایع تجهیز شده و کارخانه های شالیکوبی بزرگ جدید الاحداث را

نیز تضمین می کند و ارزش افزوده برنجکوبی و نیز کیسه گیری و بسته بندی آن را به کشور منتقل و سبب ایجاد اشتغال و افزایش درآمد شود.

- با توجه به اینکه ۷۵ درصد از تولید برنج کشور مربوط به استانهای مازندران و گیلان است طبق بررسیهایی که از تعداد واحدهای شالیکوبی در کشور انجام شده است، استانهای گیلان و مازندران از لحاظ تمرکز واحدهای شالیکوبی به ترتیب در رتبه های اول و دوم قرار دارند. طبق آمار موجود بالاترین ظرفیت تبدیل شلتوک به برنج در مازندران با وجود ۶۱۹ واحد شالیکوبی و در گیلان با وجود ۱۷۲۵ واحد برابر ۱۱۰۰۰ تن می باشد. (پیوست شماره ۳)

- در اکثر کشورها در حال حاضر کارخانه های بزرگ شالیکوبی با ظرفیت های ۳۰ هزارتن به بالا فرایند تبدیل شلتوک به برنج را انجام می دهند بنابراین ملاحظه می شود که در مازندران با وجود ۶۱۹ واحد شالیکوبی که به صورت سنتی فعالیت دارند معادل کارایی یک واحد شالیکوبی بزرگ به ظرفیت ۱۰۰۰۰ رتن می باشد. بدیهی است هر اندازه شالیکوبیها با کارکرد سنتی زیادتر شوند ضایعات هم بیشتر خواهد بود از اینرو ضرورت احداث شالیکوبیهای بزرگ هر چه بیشتر نمایان می شود. (پیوست های ۵ و ۴)

- قیمتهای خرید برنج توسط سازمان گسترش خدمات بازرگانی با ۱۰ درصد شکستگی در سال زراعی ۷۸-۷۹ به ترتیب برنج خزر، فجر و ساحل ۱۸ درصد، سپیدرود، طارم و عسگری ۲۴ درصد و نعمت و ندا ۳۵ درصد بیش از قیمت پیشنهادی بوده است. این نرخ خرید در مقایسه با قیمت مصوب به ترتیب محصولات، ۴۸ درصد، ۴۵ درصد و ۷۵ درصد بیش از نرخ مصوب و ۶ درصد، ۳ درصد و ۲۳ درصد بیش از قیمت تمام شده براساس هزینه های جاری بوده است. بنابراین قیمت خرید سال زراعی ۷۸-۷۹ از قیمت تمام شده برنج که در آن هزینه تمام شده هر کیلو، سهم سود زارع و سهم بازدهی زمین لحاظ شده است، بیشتر بوده است. (پیوستهای ۷ و ۶)

- مقایسه واحدهای شالیکوبی در ایران و تایلند

- پیوست شماره ۱: مقایسه شمای لکی از محل و محیط استقرار واحد شالیکوبی .
- پیوست شماره ۲: مقایسه دفتر کار، تجهیزات مربوط و سایر وسایل .
- پیوست شماره ۳: مقایسه موتورخانه، نوع تجهیزات و تکنولوژی مربوط .
- پیوست شماره ۴: مقایسه انتقال شلتوک به سرند و نوع کاربری .
- پیوست شماره ۵: مقایسه انتقال سبوس برنج و نوع تکنولوژی مربوط .
- پیوست شماره ۶: محل و چگونگی نگهداری کیسه های برنج .
- پیوست شماره ۷ و ۸: انتقال برنجهای کیسه گیری شده از محل کارخانه .
- پیوست شماره ۹: مقایسه نحوه کیسه گیری برنج و تکنولوژی مربوط .
- پیوست شماره ۱۰: مقایسه چگونگی وزن کردن کیسه ها. الف/الف ×

پیوست (۱)

" مصرف سرانه برنج در جهان، آسیا و ایران "

(واحد: کیلوگرم)

سال	۱۹۹۵	۱۹۹۶	۱۹۹۷	۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۰
عنوان	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹
جهان	۵۸/۵۹	۶۰	۶۵/۹۶	۶۴/۲۹		
آسیا	۸۸/۳	۹۰/۱۸	۹۸	۹۵/۹۸		
ایران	۳۷/۰۴	۳۰/۱	۳۴/۷	۳۸/۵	۳۸/۶	۴۰/۶x

مأخذ: سازمان گسترش خدمات بازرگانی - محاسبات دفتر برنامه ریزی و مطالعات خدمات بازرگانی

بر اساس منابع زیر:

FAO statistical data bases (CD - Rom and web site)

• محاسبه براساس میزان مصوب واردات و برآورد تولید.

• پیوست (۲)

" تولید برنج (شلتو کک)، کشورهای عمده تولید کننده، جهان، ایران " (واحد میلیون تن)

سال	۱۹۹۵	۱۹۹۶	۱۹۹۷	۱۹۹۸	۱۹۹۹	۲۰۰۰
عنوان	۱۳۷۴	۱۳۷۵	۱۳۷۶	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹
جمع تولید ده کشور عمده xx	۴۷۷/۶	۴۹۲/۸۹	۵۰۱/۷۲	۴۸۳/۳۸	۵۵۰/۳۶	۵۴۴/۴۶
جهان	۵۵۱/۸۱	۵۶۹/۲۴	۵۸۰/۲	۵۶۳/۱۹	۶۰۲/۲۶	۵۹۲/۸۷
ایران	۲/۳	۲/۶۸	۲/۳۵	۲/۶	۲/۳۴	۲/۳۴x

مأخذ: بانک اطلاعات کشاورزی ایران، وزارت کشاورزی

• رقم برآورد است.

• چین، هند، اندونزی، ویتنام، بنگلادش، تایلند، میانمار(برمه)، ژاپن، فیلیپین، امریکا.